

Jaki egzamin gimnazjalny z języka polskiego w 2012 roku?

Tytułowe pytanie zadają sobie z pewnością często nauczyciele gimnazjów zatroskani o wyniki swoich uczniów w przyszłorocznej sesji egzaminacyjnej. Na razie oprócz zapowiedzi zawartych w *Informatorze o egzaminie gimnazjalnym przeprowadzanym od roku szkolnego 2011/2012* Centralna Komisja Egzaminacyjna oraz komisje okręgowe nie ujawniają bliższych szczegółów dotyczących kształtu arkusza egzaminacyjnego. Przypomnijmy, że we wspomnianym wyżej *Informatorze* zawarte są jedynie przykładowe typy zadań, jakie mogą pojawić się na egzaminie, po raz pierwszy dostosowanym do nowej podstawy programowej i sprawdzającym zawarte w nim wymagania ogólne i szczegółowe. Niepokój polonistów budzi konstrukcja całego arkusza, proporcje poszczególnych typów poleceń, ponadto otwartą sprawą jest liczba punktów, gdyż wynik na zaświadczeniu wyrażony będzie w procentach i centylach.

Powtórzmy za poprzednim *Informatorem* typy zadań występujące w arkuszach egzaminacyjnych:

Rodzaj zadania	Forma zadania	Co musi zrobić gimnazjalista przystępujący do egzaminu?
Zamknięte	Zadanie wyboru wielokrotnego	Wybrać prawidłową odpowiedź spośród kilku podanych propozycji.
	Zadanie na dobieranie	Dobrać słowa lub wyrażenia w pary zgodnie z poleceniem.
	Zadanie typu „prawda – fałsz”	Ocenić prawdziwość podanych stwierdzeń.
Otwarte	Zadanie z luką	Uzupełnić zdanie brakującym słowem lub wyrażeniem.
	Zadanie krótkiej odpowiedzi	Podać rozwiązanie zadania w formie kilku słów, liczb, symboli.
	Zadanie rozszerzonej odpowiedzi	Napisać dłuższy tekst na zadany temat lub wykonać kilka operacji według planu.

Podobnie, jak i w ubiegłych latach, poszczególne zadania mogą odnosić się do tekstów literackich, popularnonaukowych lub publicystycznych, czego egzemplifikacją są przykładowe polecenia z nowego *Informatora* zbudowane na bazie poezji Twardowskiego, Kochanowskiego czy np. publikacji Walerego Piśarka i Leszka Kołakowskiego. Co ważne sprawdzane będzie nie tylko rozumienie zamieszczonego tekstu, ale także znajomość utworów literackich lub dorobku autorów, których zgodnie z zapisami podstawy programowej nie wolno pominąć w toku kształcenia.

Motyw przewodni w arkuszach

Poszczególne zadania w arkuszach powiązane były ze sobą motywem przewodnim, ilustrowanym poprzez rozmaite teksty kultury: utwory literackie, publicystyczne czy też dzieła plastyczne. Odstępstwo od tej normy nastąpiło w dwóch ostatnich sesjach, kiedy to arkusze pozbawiono tytułu. Mimo tego wyraźny był zamysł zorganizowania całości wokół czytelnego tematu (2010 - podejmowanie życiowych decyzji w kontekście wartości, 2011 -

patriotyzm). W poniższej tabeli zestawiono motywy przewodnie poprzednich sesji egzaminacyjnych wraz z towarzyszącymi im tematami wypowiedzi pisemnych.

Rok	Motyw przewodni arkusza	Polecenia do zadań	
		Forma użytkowa	Dłuższa forma wypowiedzi
2002	Lądy archeologów	Napisz tekst, który zostałby zamieszczony w encyklopedii jako objaśnienie hasła „archeologia”. Napisz notatkę do kroniki szkolnej zawierającą informacje o przebiegu wycieczki do muzeum sztuki starożytnej. Uwzględnij także swoje wrażenia z pobytu w tym muzeum	Warto poznawać dorobek naszych przodków. Napisz rozprawkę, w której ustosunkujesz się do tej opinii. Odwołaj się do trzech przykładów osiągnięć cywilizacyjnych (jednego z arkusza i dwóch własnych).
2003	W teatrze świata	Napisz podanie do dyrektora teatru zawierające prośbę o wypożyczenie kostiumów dla aktorów grających w szkolnym przedstawieniu <i>Antygony</i> . Wymień trzy postacie z tragedii Sofoklesa, dla których będą one potrzebne. Nie wprowadzaj do podania swego nazwiska i nazwy miejscowości, w której mieszkasz.	Napisz charakterystykę wybranej postaci literackiej, dowodząc że warto ją ukazać w teatrze lub w filmie.
2004	Moda ma swoją historię	Zredaguj zaproszenie na otwarcie wystawy pt. <i>Historia mody</i> . Posłuż się fikcyjnymi danymi.	Napisz rozprawkę na temat: <i>Jeśli nie szata zdobi człowieka, to w czym tkwi jego wartość?</i> W pracy posłuż się przykładami z literatury, historii bądź sztuki.
2005	Plemiona Europy	Ułóż w punktach plan jednodniowej wycieczki klasowej do któregoś z miast europejskich. Zaplanuj zwiedzanie co najmniej trzech obiektów.	Napisz list do kolegi z zagranicy, w którym zachęcisz go do zwiedzenia wybranej miejscowości w Polsce. Opisz dokładnie jeden z prezentowanych obiektów.
2006	<i>I śmiech niekiedy może być nauką</i>	Streść w 3 – 4 zdaniach utwór Aleksandra Fredry <i>Trzeba by</i> . Napisz ogłoszenie o konkursie na rysunek satyryczny, którego tematyka będzie dotyczyła życia szkoły.	Napisz rozprawkę, w której uzasadnisz, że <i>śmiech niekiedy może być nauką</i> . Odwołaj się do przykładów z literatury lub filmu, ewentualnie z obu tych dziedzin.
2007	Magia ogrodów	Zredaguj zaproszenie na	Napisz rozprawkę, w której

		otwarcie wystawy „Ogrody w malarstwie XIX wieku”. .	ustosunkujesz się do stwierdzenia: <i>Świat pozbawiony piękna ogrodów byłby uboższy</i> . W uzasadnieniu posłuż się przykładami (w tym jednym z arkusza) z literatury lub sztuki, ewentualnie z obu tych dziedzin.
2008	Dorastanie	Napisz ogłoszenie o odczycie na temat problemów dorastającej młodzieży, który w Twojej szkole wygłosi znany pedagog.	Napisz charakterystykę wybranego bohatera <i>Szyfowych prac</i> Stefana Żeromskiego albo <i>Kamieni na szaniec</i> Aleksandra Kamińskiego. Wyeksponuj w niej te cechy, które świadczą o dorastaniu charakteryzowanej postaci.
2009	Podróż niejedno ma imię...	W imieniu samorządu szkolnego napisz podanie do dyrektora gimnazjum z prośbą o zgodę na przeprowadzenie zbiórki pieniędzy na rzecz Fundacji Dziecięca Fantazja.	Napisz rozprawkę na temat: <i>Wyprawa, wędrówka, tulaczka... – podróż niejedno ma imię</i> . Uzasadnij trafność podanego stwierdzenia, odwołując się do jednego przykładu z arkusza i co najmniej dwóch przykładów z literatury lub historii, ewentualnie z obu tych dziedzin.
2010	-----	Streść w 4-5 zdaniach tekst I (pomiń wstęp wydrukowany pochylą czcionką).	Napisz rozprawkę na temat: <i>Czy wybór przyszłej szkoły jest dla gimnazjalistów trudną decyzją?</i> Uwzględnij cechy gimnazjalistów oraz możliwości i konsekwencje wyboru.
2011	-----	Uczniowie Twojej klasy postanowili otworzyć szkolne muzeum regionalne. Napisz w ich imieniu podanie do dyrektora szkoły z prośbą o pomoc finansową niezbędną do realizacji tego projektu.	Napisz rozprawkę na temat: <i>Patriotą można być zarówno w czasie wojny, jak i w czasach pokoju</i> . Określ swoje stanowisko w tej sprawie, a następnie uzasadnij je, popierając argumenty przykładami: jednym z literatury, jednym z historii i jednym wynikającym z własnych obserwacji.

Co uczniowie pisali w latach ubiegłych?

Warto sprawdzić, jakie formy wypowiedzi cieszyły się szczególnymi względami u twórców egzaminacyjnych arkuszy na egzaminie gimnazjalnym. Poprzednia podstawa programowa z języka polskiego dla gimnazjum niezbyt precyzyjnie wskazywała pożądane osiągnięcia uczniów. Funkcjonował w niej ogólny zapis dotyczący wyrównywania poziomu i rozwijania umiejętności nabytych w szkole podstawowej, w tym *budowania wypowiedzi mówionych i pisanych zgodnie z intencją i okolicznościami (w związku z sytuacjami*

życiowymi i lekturą). W treściach nauczania dla tego etapu edukacyjnego wskazano natomiast wyżej zorganizowane formy wypowiedzi, w szczególności **rozprawkę, reportaż, recenzję, wywiad**. Precyzyjnie dookreślono repertuar form wypowiedzi w zakresie tworzenia własnego tekstu w standardach wymagań egzaminacyjnych dla gimnazjum w poprzednio obowiązującym *Informatorze*. Zapisano w nim, że *Uczeń buduje wypowiedzi poprawne pod względem językowym i stylistycznym w następujących formach: opis, opowiadanie, charakterystyka, sprawozdanie, recenzja, rozprawka, notatka, plan, reportaż, artykuł, wywiad, ogłoszenie, zaproszenie, dedykacja, podanie, list, pamiętnik*.

Oto jak przedstawiała się w praktyce frekwencja poszczególnych form wypowiedzi na kolejnych edycjach egzaminu dla gimnazjalistów.

Szkolne formy wypowiedzi w arkuszach egzaminacyjnych w latach 2002-2011

Rok	opis	opowiadanie	charakterystyka	sprawozdanie	recenzja	rozprawka	notatka	plan	reportaż	artykuł	wywiad	list	pamiętnik	ogłoszenie	zaproszenie	dedykacja	podanie	streszczenie
2002				X		X	X											
2003			X														X	
2004						X									X			
2005								X				X						
2006						X	X							X				
2007						X									X			
2008			X											X				
2009						X											X	
2010						X												X
2011						X											X	

(Uwaga! Pogrubioną czcionką zaznaczono formy, które nigdy nie pojawiły się w arkuszach)

Zestawienie obrazowo ilustruje sympatie twórców arkuszy, wyraźne jest zwłaszcza upodobanie ich autorów do rozprawki. Od 2002 roku pojawiła się już ona siedmiokrotnie jako zadanie rozszerzonej odpowiedzi. Wydawać by się mogło, że taka powtarzalność powinna zaowocować wysokimi wynikami w tym obszarze, gdyż forma rozprawki zgodnie z oczekiwaniami nauczycieli musiała zostać wielokrotnie przećwiczona na lekcjach. Wyniki tegorocznego egzaminu i umiejętności naszych uczniów opisane w raportach OKE w Poznaniu nie pozwalają na tak optymistyczne wnioski. Z zestawienia współczynników łatwości dla arkusza A1 dla województwa wielkopolskiego wynika, że przy ocenie rozprawki dla kategorii *Język i styl* było to 0,17, natomiast dla *ortografii* i *interpunkcji* 0,22 – co oznacza typ zadań bardzo trudnych i trudnych. Równie niskie noty pojawiły się przy ocenie podania. Tutaj także piętą achillesową uczniów były język, styl, ortografia, interpunkcja. Może zatem zasadny były wniosek, że nie ma znaczenia, jaka forma wypowiedzi pojawia się na egzaminie, ważniejsze bowiem są kompetencje językowe, bo to one w największym stopniu decydują o wynikach. Poziom ich opanowania wyrokuje o sukcesie lub porażce egzaminacyjnej uczniów.

Co gimnazjaliści napiszą w kwietniu 2012 roku?

Jakich form wypowiedzi możemy spodziewać się na nowym egzaminie gimnazjalnym? Z nowego *Informatora* wynika, że planuje się dłuższą wypowiedź pisemną w formie **rozprawki, opowiadania, charakterystyki, opisu** lub **sprawozdania**. W dalszym

ciągu sprawdzane będzie opanowanie przez gimnazjalistę form użytkowych, takich jak **podanie, życiorys i CV, list motywacyjny, dedykacja**, a także **list oficjalny, ogłoszenie i zaproszenie**.

CKE zastrzega jednak, że przykłady poleceń umieszczone w informatorze nie wyczerpują repertuaru zadań mogących pojawić się w arkuszu egzaminacyjnym, gdyż busolą dla nauczyciela i uczniów powinny być zapisy podstawy programowej obejmującej wszystkie treści kształcenia polonistycznego na tym etapie. Ogląd podstawy programowej dla gimnazjum nie wnosi niczego nowego w zakresie obowiązujących form wypowiedzi. W *Treściach nauczania – wymaganiach szczegółowych* w zakresie tworzenia wypowiedzi - mówienia i pisania zawarto następujące zapisy: *Uczeń tworzy spójne wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: urozmaicone kompozycyjnie i fabularnie **opowiadanie, opis sytuacji i przeżyć, zróżnicowany stylistycznie i funkcjonalnie opis zwykłych przedmiotów lub dzieł sztuki, charakterystyka postaci literackiej, filmowej lub rzeczywistej, sprawozdanie z lektury, filmu, spektaklu i ze zdarzenia z życia, rozprawka, podanie, życiorys i CV, list motywacyjny, dedykacja.***

Podane wyżej formy znalazły się w *Informatorze*, więc nie powinny stanowić zaskoczenia. Obecność **listu oficjalnego, ogłoszenia i zaproszenia** tłumaczy przyjęta w nowej podstawie filozofia kumulatywności, która pozwala na umieszczanie w arkuszu zadań odnoszących się do wymagań przypisanych do etapów wcześniejszych. W wymaganiach dla II etapu edukacyjnego podstawa mówi, że *uczeń tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: **opowiadanie z dialogiem (twórcze i odtwórcze), pamiętnik i dziennik (pisane z perspektywy bohatera literackiego lub własnej), list oficjalny, proste sprawozdanie (np. z wycieczki, z wydarzeń sportowych), opis postaci, przedmiotu, krajobrazu, ogłoszenie, zaproszenie, prosta notatka.***

Zestawienie typu **było - będzie** pozwala wnioskować, że nie należy się spodziewać jakiegś szczególnej rewolucji w zakresie sprawdzanych pisemnych form wypowiedzi. Znane doskonale z praktyki szkolnej nadal obowiązują, uszczegółowiono natomiast formę listu do listu oficjalnego i motywacyjnego wraz z życiorysem. Radykalną zmianą jest przeniesienie recenzji do wymagań podstawowych na IV etapie edukacyjnym.

Zasady oceniania

W zadaniach rozszerzonej wypowiedzi ocenianie wynikało z zasad punktowania. Można dostrzec tutaj pewne prawidłowości, bowiem dłuższe formy wypowiedzi oceniano zwykle w skali od 0 do maksymalnie 16 punktów, natomiast formy użytkowe w skali od 0 do 5 punktów. Na liczbę punktów składały się oczywiście noty za realizację tematu oraz jej sposób, czyli kompozycję, styl, język, zapis. O sposobach punktowania zadań wiele mówi zestawienie obejmujące egzaminy od 2002 do 2011 roku.

Klucze punktowania zadań rozszerzonej odpowiedzi – egzamin humanistyczny

Rok	Forma wypowiedzi	Temat	Kompozycja	Język i styl	Zapis		Ogółem punktów
					ortografia	interpunkcja	
2002	notatka	1	-	1	-	-	2
	sprawozdanie	2	1	1	1	-	5
	rozprawka	6	3	4	2	1	16
2003	podanie	1	1	1	1	1	5
	charakterystyka	6	3	4	2	1	16
2004	zaproszenie	2	1	1	1	1	5
	rozprawka	6	3	4	2	1	16
2005	plan	1	1	1	1	1	4
	list	4	4	4	2	1	15
2006	notatka (streszczenie)	1	2	1	-	-	4

	ogłoszenie	2	1	1	1	1	5	
	rozprawka	6	3	4	2	1	16	
2007	zaproszenie	2	1	1	1	1	5	
	rozprawka	6	3	4	2	1	16	
2008	ogłoszenie	1	1	1	1	1	4	
	charakterystyka	6	3	3	1	2	1	16
2009	podanie	2	1	1	1	1	6	
	rozprawka	5	3	3	1	2	1	15
2010	streszczenie	-	-	-	-	-	-	4
	rozprawka	5	3	3	1	2	1	15
2011	podanie	3		2		1		6
	rozprawka	5	1	3	1	2	1	13

Trudno rozpisnąć w powyższej tabeli wszystkie zasady oceniania, gdyż przy pewnych formach wypowiedzi, np. streszczeniu w 2006 roku poprawność językową i zapis oceniano łącznie. Natomiast w 2010 r. po raz pierwszy zastosowano zasadę holistycznego oceniania wypowiedzi. Streszczenie na tym egzaminie, by mogło być oceniane, musiało **zawsze** być poprawne pod względem treści, czyli zawierać **wszystkie** wymagane informacje i **nie zawierać żadnych błędów**. Podobny sposób mierzenia uczniowskich umiejętności w zakresie tworzenia własnego tekstu zapowiada się na nowym egzaminie gimnazjalnym na przykładzie rozprawki omówionym w *Informatorze*.

Z pewnością wszyscy nauczyciele uczący w gimnazjach czekają na zapowiedziane przez OKE w Poznaniu szkolenia upowszechniające nowe zasady oceniania. Oby były one pomocne i przybliżyły wszystkich zainteresowanych do egzaminacyjnego sukcesu.

W drodze do sukcesu

Powtarza się ostatnio w publicystyce edukacyjnej sformułowanie, że nowy egzamin będzie pierwszym, odzwierciedlającym rzeczywistość pracę szkół, nieobarczonym efektem „wytrenowania”. Ćwiczenie sprawności technicznej rozwiązywania zadań zamkniętych z uwagi na brak oficjalnych przykładowych arkuszy (choć wydawnictwa edukacyjne starają się zapłacić tę lukę i przedstawiają swoje propozycje) nie przyniesie spodziewanych efektów. Autorzy *Informatora* podkreślają, że **Tylko realizacja wszystkich wymagań z podstawy programowej może zapewnić wszechstronne wykształcenie polonistyczne gimnazjalistów**.

Należy niestrudzenie pracować nad tym, co sprawia największe kłopoty naszym uczniom. W zakresie tworzenia własnego tekstu przedmiotem szczególnej uwagi powinny być ćwiczenia polegające na redagowaniu różnych form wypowiedzi i sprawdzanie ich poprawności w zakresie: formy, treści, kompozycji, języka, ortografii i interpunkcji. Należy stosować zasadę „uczenia się na własnych błędach”, co oznacza egzekwowanie od uczniów sprawdzania pracy po napisaniu, ścisłego wypełnianie poleceń, robienia wszystkich zadań, poprawiania prac przez uczniów i wnikliwej ich analizy. Trzeba przećwiczyć wszystkie formy wypowiedzi określone w podstawie i pojawiające się do tej pory w arkuszach, generalnie zadawać wiele prac pisemnych. Zasadne jest przedstawienie uczniom zasad oceniania prac (nawet obowiązujących do tej pory) i konsekwencji dotyczących niedociągnięć językowych skutkujących przy ocenianiu.